

FIBULELE DE TIP HIBRID PE TERITORIUL ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA

DRAGOȘ MĂNDESCU*

Spațiul getic dintre Carpați, Balcani și Nistru este dominat în secolele V-III a. Chr. de fibulele de schemă tracică¹, fibula de schemă Latène² impunându-se cu adevărat aici abia începând cu sec. II a. Chr. Alături de aceste două mari grupe de fibule, figurează o a treia - este adevărat, mult mai redusă numeric, dar nu lipsită de importanță - ce nu s-a bucurat de o atenție specială, binemeritată de altfel, în literatura de specialitate. Este vorba de fibulele de tip hibrid, denumite și „fibule de tip hibrid traco-celtic”³ sau, cu o formulă ceva mai pretențioasă, „fibule metisate”⁴.

Fibulele de tip hibrid se află plasate tipologic între tipurile schemei tracice și fibulele de schemă Latène. Deși silueta acestora amintește de fibulele de schemă tracică, maniera de construcție a acestora a fost „contaminată” de schema Latène, situație vizibilă în primul rând din dispunerea resortului de-o parte și de alta a capătului arcului (resort bilateral), precum și din frecventul pseudoresort ornamental cu care se termină piciorul (element întâlnit la multe exemplare de schemă Latène) și care ia locul obișnuitului buton terminal. Evident, nu mai putem vorbi în acest caz de schemă tracică, nici măcar de schemă tracică evoluată, ci avem de a face cu un tip aparte, distinct.

Practic, tipul hibrid de fibulă ia naștere în urma intervenției modelului fibulei de schemă Latène B2 asupra tipurilor târzii ale fibulei de schemă tracică - cu arcul îngroșat, aplatizat și cu piciorul în formă de S.

Tehnologic și tipologic, schema tracică presupunea o construcție extrem de simplă: arcul subțire, îngroșat sau aplatizat este egal boltit, resortul este monospiralic, iar piciorul, cu înălțime variabilă, fără să fie prins de arc, are trei forme: vertical, îngroșat sau îndoit în formă de S. Adoptarea resortului bilateral și trecerea la tipul

* Muzeul Județean Argeș Pitești

¹ V. V. Zirra, *Bemerkungen zu den thraco-getischen Fibeln*, în „Dacia, N. S.”, 40-42, 1996-1998, p. 29-53; D. Măndescu, *Fibula de schemă tracică - noi puncte de vedere*, în „SCIVA”, 51, 2000, 1-2, p. 71-92, cu istoricul cercetării comentat și analizat critic.

² Din bogata literatură, ne limităm la menționarea operelor „clasice”: R. Beltz-Schwerin, *Die Latènefibeln*, în „Zeitschrift für Ethnologie”, 5, 1911, p. 664-963; J. Déchelette, *Manuel d'archéologie préhistorique celtique et gallo-romaine*, II, 3, Paris, 1914, p. 1245-1262, fig. 533-536.; D. Viollier, *Les sépultures du second Age du Fer sur le Plateau Suisse*, Geneva, 1916, p. 28-38, pl. 1-8.

³ A. D. Alexandrescu, *La nécropole gète de Zimnicea*, în „Dacia”, N. S., 24, 1980, p. 30.

⁴ V. V. Zirra, *Observații asupra fibulelor traco-getice*, în „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 305.

hibrid a conferit, fără îndoială, mai multă stabilitate piesei. Mai mult, se modifică și poziționarea acesteia în ansamblul costumației - o schimbare de modă, în ultimă instanță - de la poziționarea orizontală, cu piciorul la exterior⁵, la una verticală, cu resortul în jos.

Tipul hibrid se răspândește în întregul spațiu al fibulei de schemă tracică. Apariția sa poate fi considerată o consecință directă a influenței celtice în zona balcanică în urma „marii invazii” din 280/277 a. Chr., influență activă între al doilea sfert al secolului al III-lea a. Chr. și până în ultimele decenii ale aceluiași secol⁶. Izvoarele istorice literare referitoare la „marea invazie” celtică din 280-277 sunt îndestulătoare, și permit, pe alocuri, chiar tratarea subiectului în detaliu, secvențial⁷. O serie de izvoare arheologice, mult mai reduse cantitativ însă, parte din acestea constituind și subiectul demersului de față, vin să completeze, în deplină concordanță, știrile antice.

Cele mai multe fibule de tip hibrid, peste 50 (dintre care amintim aici pe cele de la: Branicevo⁸, Stoikite⁹ și Seuthopolis¹⁰), au fost descoperite pe teritoriul actual al Bulgariei¹¹. Numărul mare al acestor piese descoperite la sud de Dunăre poate fi explicat prin existența în estul Thraciei, între anii 279-212, a regatului celtic de la Tylis¹².

În zona nord-getică, pe teritoriul actual al României și al Republicii Moldova, numărul descoperirilor este mult mai mic, doar cinci:

- Mășcăuți, r. Criuleni, Republica Moldova. Cetate getică. Bronz. L = 5,8 cm¹³.
- Poiana, jud. Galați. Davă getică. Bronz. L = 2,6 cm¹⁴.
- Răcățau, jud. Bacău. Davă getică. Bronz. L = 3,2 cm¹⁵.
- Tariverde, jud. Constanța. Așezare în teritoriul Histriei. Bronz. L = 6,2 cm¹⁶.
- Zimnicea, jud. Teleorman. Necropolă getică. C10 M97. Bronz. L = 1,54 cm¹⁷.

⁵ D. Măndescu, *Observations sur le port de la fibule de schéma thracique*, în „Istros”, 10, 2000, p. 215.

⁶ A. D. Alexandrescu, *À propos des fibules « thraces » de Zimnicea*, în „Thraco-Dacica”, 1, 1976, p. 140; M. Domaradzki, *Présence celtique en Thrace au début de l'époque hellénistique (IV^e - III^e siècles av. n. è.)*, în: *Actes du II^e Congrès International de Thracologie*, I, București, 1980, p. 463.

⁷ Pausanias, *Periegesis*, I, 4; X, 19, 4-23; Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, XXII, 3-5, 9; Justin, *Epitome*, XXIV, 4-8. Un comentariu pe larg al izvoarelor istorice, cu bibliografia problemei, în recentul studiu al Margaretei Arsenescu, *Izvoare literare referitoare la expansiunea celtică în secolul al III-lea a. Chr.*, în: *Fașetele istoriei. Existențe, identități, dinamici. Omagiu academicianului Ștefan Ștefănescu*, București, 2000, p. 627-644.

⁸ T. V. Dremsizova, *Mogilnitsa nekropol pri s. Branicevo (Kolarovgradsko)*, în „Izvestia Sofia”, 25, 1962, p. 176, obr. 18/5.

⁹ K. Kisjov, *Trakijski nekropol kraj s. stoikite, Plovdivsko oblast*, în „Arheologia”, Sofia, 31, 1989, 4, p. 17, obr. 6 a.

¹⁰ D. Dimitrov et alii, *Sevtopolis*, I, Sofia, 1984, p. 176, obr. 2/80.

¹¹ M. Domaradzki, *op. cit.*, 1980, p. 463.

¹² Polibiu, *Istorie*, IV, 45-46; VII, 22.

¹³ I. T. Niculiță Severnă, *frakții v VI-I vv. do n.e.*, Chișinău, 1987, p. 105, fig. 27/1.

¹⁴ S. Teodor și S. Țălu, *Obiecte de port și podocăbă din așezarea geto-dacică de la Poiana, jud. Galați, I. Fibule*, în „Arheologia Moldovei”, 19, 1996, p. 94, nr. cat. 13, fig. 2/4.

¹⁵ V. Căpitanu, *Fibule de tip Latène descoperite în așezarea de tip „dava” de la Răcățau, com. Horgești, jud. Bacău*, în „Carpica”, 14, 1984, p. 64, fig. 1/3.

¹⁶ V. Zitta, *Le problème des Celtes dans l'espace du Bas-Danube*, în „Thraco-Dacica”, 1, 1976, p. 175-182.

¹⁷ A. D. Alexandrescu, *La nécropole gète de Zimnicea*, în „Dacia”, N. S., 24, 1980, p. 30, fig. 49/1.

După cum se poate observa, patru din cele cinci exemplare au fost descoperite în așezări, în strat arheologic corespunzător, în mare, sec. III a. Chr. și doar una făcea parte dintr-un complex închis - mormântul 97 din C10, aflată în asocieri cu fibule de

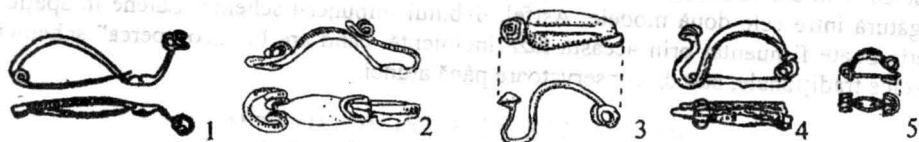


Fig. 1. Fibulele de tip hibrid din România și Republica Moldova.

1 Măscăuți; 2 Tariverde; 3 Poiana; 4 Răcătău; 5 Zimnicea. Toate bronz. Scări diferite. (după I. Niculiță, V. Zirra, S. Teodor, V. Căpitanu, A. D. Alexandrescu)

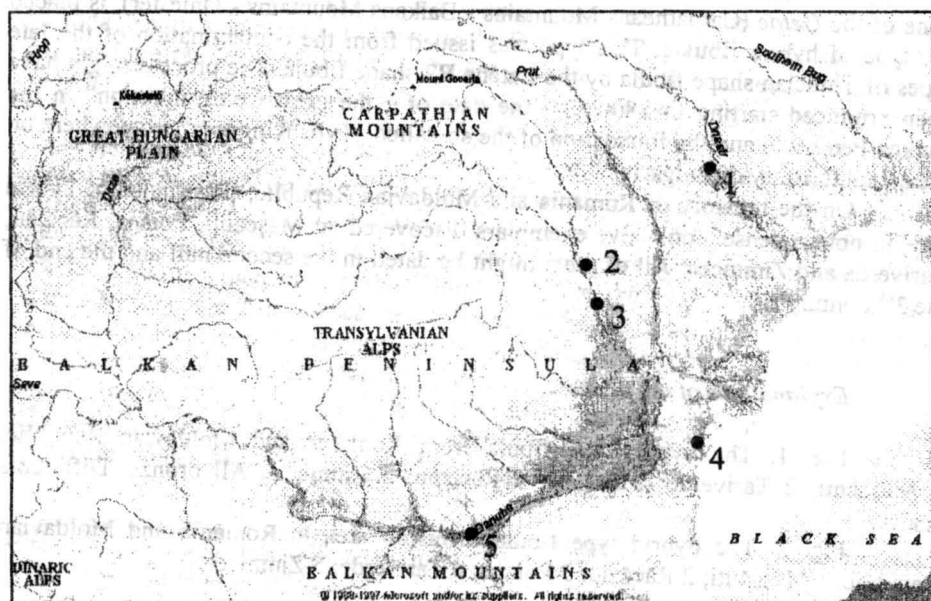


Fig. 2. Răspândirea fibulelor de tip hibrid în România și Republica Moldova.

1 Măscăuți; 2 Răcătău; 3 Poiana; 4 Tariverde; 5 Zimnicea.

schemă tracică de tip III 2 și III 3a¹⁸, mormânt ce poate fi datat, după cronologia asociată a tipurilor fibulelor de schemă tracică¹⁹, în prima jumătate și la mijlocul sec.

¹⁸ Ibidem, p. 30, fig. 47/22-23.

¹⁹ D. Măndescu, *Fibula de schemă tracică-nou puncte de vedere*, în „SCIVA”, 51, 2000, 1-2, p. 87-88, fig. 8.

III a. Chr., încadrare cronologică întărită în bună măsură și de amfora de Thasos din același complex închis²⁰.

Data fiind absența asocierilor, în complexele închise, dintre fibula de schemă tracică și fibula de schemă Latène, tipul hibrid poate fi considerat, în esență, veriga de legătură între cele două modele. Astfel, debutul impunerii schemei Latène în spațiul getic poate fi nuanțat prin această fază incipientă, când are loc „coruperea” schemei tractice tradiționale, atât de conservatoare până atunci.

THE HYBRID FIBULA TYPE ON THE TERRITORY OF ROMANIA AND MOLDAVIAN REPUBLIC

Abstract

Between the Thracian shape fibula and Latène shape fibula, in the ancient zone of the *Getae* (Carpathians Mountains - Balkans Mountains - Dniester), is placed the type of hybrid fibulae. This type was issued from the contamination of the late types of Thracian shape fibula by the Latène B2 shape fibula. The process might have been produced starting to 280-277 - the date of „the great Celtic invasion” in the Balkan Peninsula and the foundation of the so-called „Tylis Kingdom”, somewhere on the actual territory of Bulgaria.

On the territory of Romania and Moldavian Republic, the fibulae of hybrid type in not so dense - only five exemplars discovered at: Mășcăuți, Poiana, Răcățau, Tariverde and Zimnicea. All of them might be dated in the second half and the end of the 3rd Century BC.

Explanations of the plates:

Fig. 1. The hybrid type fibula from Romania and Moldavian Republic. 1 Mășcăuți; 2 Tariverde; 3 Poiana; 4 Răcățau; 5 Zimnicea. All bronze. Different scales.

Fig. 2. The hybrid type fibula diffusion area in Romania and Moldavian Republic. 1 Mășcăuți; 2 Răcățau; 3 Poiana; 4 Tariverde; 5 Zimnicea.

²⁰ A. D. Alexandrescu, *loc. cit.*, fig. 37/15, determinarea amforei efectuată de către V. Eftimie-Andronescu: „*époque hellénistique ou un peu plus tard*”.